

Adam Rutherford

VASTAVÄITTEITÄ RASISTEILLE

Ihmisrotujen historia,
tiede ja todellisuus

BAZAR

VASTAVÄITTEITÄ RASISTEILLE

Adam Rutherford

Suomentanut Veli-Pekka Ketola

VASTAVÄITTEITÄ RASISTEILLE

Ihmisrotujen historia,
tiede ja todellisuus

Alkuteos: *How To Argue With A Racist*

© Adam Rutherford, 2020

First published by Weidenfeld & Nicolson, London

Suomenkielinen laitos © Veli-Pekka Ketola ja Bazar Kustannus 2021

Bazar Kustannus on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

Sitaatti:

s. 9: Hemingway, Kenelle kellot soivat.

Tammi, 2014, Hilikka Pekkanen.

ISBN 978-952-376-132-2

Taitto Jukka Iivarinen / Vitale

Painettu EU:ssa

SISÄLLYS

Huomautus kielestä	11
Esipuhe.....	13
Johdanto.....	21
OSA 1: Iho ratkaisee	43
OSA 2: Sinun esivanhempasi ovat minunkin esivanhempiani	79
OSA 3: Mustien lihakset	117
OSA 4: Valkoisten aivot.....	143
Loppupäätelmä ja kertaus	179
Kiitokset.....	189
Kirjallisuutta.....	191
Hakemisto	197

*Anandalle, Benille, Jakelle, Nathanielille ja kaikille
kaukaisemmille sisarilleni ja veljilleni*

”Maailma on hieno paikka ja sen puolesta kannattaa taistella.”

Ernest Hemingway, *Kenelle kellot soivat*

HUOMAUTUS KIELESTÄ

Olen tehnyt tästä kirjasta tahallani lyhyen ja valinnut vain valaisevia perusteluita ja tapauksia. Termeiltäni ei puutu historiallista painolastia. Käytän sellaisia sanoja kuin ”musta” ja ”itäaasialainen”, mutta tunnustan niiden olevan tieteellisesti ottaen kehoja nimityksiä miljardien ihmisten valtaisalle moninaisuudelle. Tiedämme arkikielessä suunnilleen näiden sanojen merkityksen, mutta tieteellisessä taksonomiassa ne voivat olla epäselvät. Tässä kirjassa ja laajemmassa julkisessa keskustelussa käytetyt merkitykset ovat tärkeitä. Vaikka suuri osa tekstistä käsittelee termin ”rotu” kelpoisuutta, käytän sitä ennen kaikkea siksi, että se tunnistetaan ja sitä käytetään riippumatta sen tieteellisestä pätevyydestä. ”Populaatio”, ”esivanhemmat” ja ”sukujuuret” ovat hyödyllisiä sanoja kuvattaessa ihmisen evoluutiota ja moninaisuutta teknisemmin. Seuraavassa keskitytään länsimaisista ja eurooppalaisista kulttuureista johdettuun rasismiin, koska ne ovat minun kulttuureitani ja koska laajalti omaksutut rotukäsitteet ovat lähtöisin Euroopasta ja ovat vakiintuneet eurooppalaisten valloitusten, nykyisin tuntemamme tieteen syntymän ja valistuksen arvojen mukana.

ESIPUHE

Kirjoitan tätä syyskuun tasauksen päivänä vuonna 2020. Vuosi ei ole vielä lopussa, mutta maailmaa on järjestyttännyt kaksi tapahtumaa, jotka liittyvät pohjimmiltaan rotuun: Pandemia uhkaa jokaista elävää ihmistä mutta tappaa erotellen. Suuret poliisin väkivaltaisuutta vastustavat mielenosoitukset saivat alkunsa siitä, kun valkoinen poliisi painoi polvellaan George Floydin kaulaa kahdeksan minuuttia neljäkymmentäkuusi sekuntia ja tappoi hänet käyttämättä muuta kuin vaitioloa ja painoa. Turhautuminen, ahdistus ja kiukku ovat asianmukaisia reaktioita kumpaankin tapahtumaan.

Vaikka tapahtumat ovat järkyttäviä, niihin liittyvä rasismi ei ole mitään uutta. Rotuun, rasismiin, esivanhempiin ja genetiikkaan liittyvät kysymykset ovat tulleet viime vuosina yhä enemmän etualalle ihmisten tietoisuudessa – kyseinen suuntaus sai minut kirjoittamaan tämän kirjan. Tarkoitukseni on osoittaa, että vaikka tiedettä on menneisyydessä väärinkäytetty rasismin perusteluna, nykyisin se ei ole rasistien liittolainen. Tiedettä voi ja pitää käyttää rasisminvastaisena välineenä.

Tammikuussa 2020 maailma alkoi sulkeutua. Monet tutkijat – ja jotkut poliitikot – tiesivät jo, että pandemia lähestyy ja on vääjäämätön, mutta harva osasi ennustaa, millainen vaikutus koronaviruksella olisi jokaisen elämään. Tätä kirjoittaessani on epäselvää, mitä tulee tapahtumaan: milloin ja miten saadaan rokote, seuraako toinen aalto tai useita aaltoja, vai tuleeko sairaudesta pysyvä osa elämäämme, joka tulee pitää hallinnassa, hillitä ja sietää. Väitellään kiihkeästi tietees-tä ja menettelytavoista, joita olisi voinut käyttää, joita olisi pitänyt käyttää ja joita on käytetty. Kahdessa kovia koke-neessa maassa – Yhdysvalloissa ja Yhdistyneessä kuningas-kunnassa – kuolleita on yli kolmannes koko maailman kuolon-uhreista. Tällä hetkellä tartunnan on saanut yli 24 miljoonaa ihmistä 188 maassa, ja yli 820 000 heistä on kuollut.

Toukokuun lopulla – jolloin hallitukset kaavailivat vaihtelevan tehokkaita toimia – eräs poliisi Minneapolisista osoitti jälleen kerran, kuinka tappava yhdistelmä rasismi ja valta voivat olla, tukehduttamalla 46-vuotiaan mustan miehen. George Floydin kuolema synnytti turhautunutta kuohuntaa maailmassa, ja Amerikan rodullisessa ruutitynnyrissä mielenosoitukset muuttuivat väkivaltaisiksi. Mielenosoittajia vastassa oli poliiseja, joiden varustus toi mieleen videopelin sotilaat. Elokuussa levottomuudet kiihtyivät taas, kun poliisi ampui seitsemän kertaa selkään Jacob Blakea, aseetonta mustaa miestä, perheen välienselvittelyn jälkeen tämän kotona Wisconsinissa. Blaken ja Floydin ohella nimet Rayshard Brooks ja Breonna Taylor viittaavat kuuluisiin tapauksiin, joissa Yhdysvaltojen poliisi on surmannut mustia.

Yhdistyneessä kuningaskunnassa kesäkuussa paikalliset asukkaat kaatoivat orjakauppiaan Edward Colstonin patsaan ja

puudottivat sen Bristolin sataman veteen kyllästyneinä siihen, ettei patsasta saatu laillisin keinoin poistetuksi julkiselta paikalta. Kesällä kolmen hyvin vaikutusvaltaisen, merkittävän ja syvällisesti rasistisen tutkijan nimet poistettiin oman yliopiston rakennuksista ja opintosuunnista. University College Londonin opiskelijat eivät enää saisi opetusta Galton-professorilta Pearson-rakennuksessa tai Fisher-keskuksessa. Nämä päätökset, joihin itsekkin osallistuin, olivat osa laajempaa Britannian rasistista menneisyyttä koskevaa keskustelua.

Rotu vallitsee jälleen julkista keskustelua. Palaan seuraavilla sivuilla näihin kiireellisiin ja elintärkeisiin mielenosoituksiin ja rasistiseen näennäistieteeseen, joka saa poliisit kohtelemaan mustia väkivaltaisesti ja murhanhimoisesti.

Koronavirus ja sen aiheuttama sairaus tunnistettiin ensimmäisen kerran joulukuussa 2019 Wuhanin kaupungissa Kiinassa, ja se rodullistettiin heti kahta erillistä reittiä. Ensimmäinen oli se, että viruksen alkuperä johti arkisiin ja joissakin tapauksissa äärimmäisiin vihamielisyyksiin. Tiede ei ole selvillä, mistä koronavirus on tarkkaan ottaen peräisin, mutta lepakot ovat todennäköinen lähde. Tällä hetkellä uskotaan, että sairaus siirtyi lajirajan yli lepakoista ihmisiin Huananin kalatorilla, Wuhanin ”märällä torilla”, jolla myydään lihaa ja meren antimia. Virus saattoi siirtyä nisäkkäisiin kuuluvien jättiläismuurahaiskäpyjen kautta, joskaan niitä ei mainita torin luetteloissa (ne on ehkä poistettu siksi, että muurahaiskäpyjen kauppaaminen on laitonta joskin jatkuva). Kun koronavirus levisi ja ahdistus lisääntyi, länsimaissa alettiin vaatia märkien torien kieltämistä. Tässä unohtui se, että yleensä tällä termillä erotetaan lihaa ja kalaa myyvät kauppapaikat sähkölaitteita, vaatteita ja muuta myyvistä toreista ja kuivattua tai pakastettua

ruokaa myyvistä marketeista. Vaikka Huananin kalatorilla myytiin villieläimiäkin – jotka saattavat vielä osoittautua syyllisiksi – länsimainen käsitys möröstä torista muuttui rotuvihamielisyyksien keskeiseksi syyksi. Journalistien mielestä presidentti Trump (ja muut julkisuuden hahmot) pahensi muukalaisvihaa ja altisti amerikkalaiset hyökkäyksille kutsumalla koronavirusta ”kiinalaiseksi virukseksi”, ”kiinavirukseksi” ja ääliömäisen rasistisesti ”kung fluksi”. Trump puolusteli sananvalintaansa: ”Ei se ole ollenkaan rasistista – – Se on peräisin Kiinasta, siinä kaikki.” Toiset asettuivat Trumpin puolelle painottamalla, että erästä nykyajan pahimmista pandemioista sanotaan ”espanjantaudiksi”. Tämä on huono tekosyy. Nimi ei vakiintunut siksi, että sairaus olisi saanut alkunsa Espanjasta, vaan siksi, että Espanjassa ei ollut muista maista poiketen sensuuria ensimmäisen maailmansodan aikana ja lehdet saivat kertoa taudista avoimesti. Espanjantaudin lähtökohta on edelleen tuntematon, mutta todennäköisiä ehdokkaita ovat Ranska ja sotilastukikohta Kansasissa.

Koronaviruksen maantieteellisestä lähtökohdasta tuli nopeasti virukseen liittyvien rasististen hyökkäysten liikkeellepaneva voima. Hyökkäykset ovat nykyisin niin lukuisia, että Wikipediassa on niille oma sivu. Helmikuussa Lontoon Oxford Streetillä yliopistoni singaporelainen opiskelija hakattiin, ja neljä pahoinpitelijää huusivat: ”Et tuo koronavirustasi minun maahani.” Yhdysvalloissa Russell Jeung, Aasian ja Amerikan tutkimuksen professori San Franciscon osavaltionyliopistossa, on kerännyt tietoja, joiden mukaan keväällä 2020 tehtiin tuhansia rasistisia hyökkäyksiä amerikkankorealaisia ja amerikkankiinalaisia vastaan. FBI:n keräämien todisteiden mukaan äärioikeistolaiset usuttivat iskuihin juutalaisia

ja amerikkanaasialaisia vastaan ja levittämään virusta tahallisesti synagogiin ja moskeijoihin.

Toinen tapa tehdä koronaviruksesta rotukysymys liittyi vähemmän vihaan ja enemmän sairastuneiden epätasaisuuteen. Sairauden levitessä vaikutti siltä, että espanjalaistaustaiset, mustat, aasialaiset ja muut etnisiin vähemmistöihin kuuluvat olivat selvästi suuremmassa vaarassa kuin ne, joiden esi-vanhemmat ovat ensisijaisesti valkoisia eurooppalaisia. Pandemian alussa, jo huhtikuussa, epäsuhta oli huomiota herättävä; Yhdistyneessä kuningaskunnassa mustien osuus väestöstä on noin kolme prosenttia, mutta virukseen liittyviä mustien kuolemantapauksia oli kaksi kertaa noin paljon. Chicagossa, jossa kolmasosa väestöstä on mustia, melkein kolme neljäsosaa kuolleista oli mustia. New Yorkissa sairaalaan joutuneista espanjalaistaustaisia oli melkein kaksi kertaa enemmän kuin valkoisia. Tilastot eri puolilta maailmaa ovat samansuuntaisia.

Kun nämä erot tulivat julki, jotkut pitivät niitä selvänä merkinä siitä, että rotu on tosiaan biologisesti määräytyvä luokka – vaikka nykyinen genetiikka todistaa toisin. Tämä kirja käsittelee rotua ja sen pitkäaikaista ja kiemuraista suhdetta perusbiologiaan, evoluutioon ja genetiikkaan. Siinä kerrotaan, miten rotujen historiassa on vedottu tieteeseen ihmisten keksimien rotuluokkien oikeuttamiseksi biologialla ja miten genetiikkaa voidaan käyttää, vääristellä tai esittää virheellisesti tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Nykyaikainen genetiikka osoittaa, ettei rotuluokille ole merkityksellistä biologista pohjaa.

Vähemmistöryhmien poikkeavat tartuntaluvut ja kuolleisuus on tärkeä ja kiinnostava ilmiö, mutta on absurdia pönkittää

vanhakantaisia ja osittain väriä oletuksia koronaviruksesta saaduilla tiedoilla. Jopa sitkeästi rotuihin biologisina luokkina tarrautuneet eivät niputa mustia, aasialaisia ja espanjalais-taustaisia yhteen ryhmään. Ehdotuksella, että näennäinen alttius koronavirukselle on todiste biologisten rotujen puolesta, on vain yksi tavoite: erottaa valkoiset kaikista muista.

Etnisyyden ja koronaviruksen välisen yhteyden selittämiseksi on mainittu D-vitamiini, jolla on tunnetusti viruksia torjuvia ominaisuuksia. D-vitamiinin tuotannon tiedetään saavan vauhtia auringon ultraviolettisäteilystä ja melaniinin haittaavan D-vitamiinin valmistamista niin paljon, että tummempi-ihoisilla on toisinaan D-vitamiinin puutetta. Tätä teoriaa kannattaa tutkia lähemmin, mutta vaikka se osoittautuisi oikeaksi, se ei rodullista koronavirusta. Se antaa vain biologisen pohjan kaikkien ihmisten hiukan kasvaneelle riskille: D-vitamiinin puute vaikuttaa enemmän miehiin kuin naisiin, liikalihaviin ja tyyppin 2 diabetesta sairastaviin ja muihin ihmisryhmiin, joilla näkyy olevan suurentunut riski sairastua koronavirukseen. Vaikka tämä teoria todettaisiinkin oikeaksi, se koskee vain pientä osaa todetuista eroista.

Toisaalta vakiintuneilla sosiaalisilla ja kulttuurisilla ilmiöillä tiedetään olevan suuri kielteinen vaikutus vähemmistöyhteisöjen terveyteen. Näiden ryhmien jäsenet ovat todennäköisemmin kriittisissä tehtävissä, joten pakkosulkeminen ei kohdistu heihin. Lisäksi sosiaalinen eristäytyminen ei ole heille yhtä mahdollista kuin korkeamman sosioekonomisen aseman saavuttaneilla. Vähemmistöryhmät elävät usein tiheään asutetuilla kaupunkialueilla – monesti muista erottuvissa rakennuksissa – joissa sosiaalista etäisyyttä on vaikeampi ylläpitää. Asuminen monen sukupolven talouksissa tekee

sosiaalisen etäännyttämisen vaikeammaksi ja suurentaa tartunta-vaaraa ikääntyneillä. Nämä tekijät liittyvät vähäosaisuuteen ja muihin sosiaalisiin epäkohtiin ja tunnetusti korreloivat heikon terveyden ja lyhyen eliniänodotteen kanssa. Mikään näistä ei koske yksinomaan koronavirusta. Yhdistyneessä kuningaskunnassa tehty alustava tutkimus osoitti mustien ennenaikaisen kuoleman vaaran katoavan, kun sosiaaliset puutteet ja muut terveyteen liittyvät tekijät otettiin huomioon.

Vakavan pandemian ymmärtäminen on vasta alussa. Nyt voidaan todeta varmasti vain se, että syitä koronaviruksen suhteettoman suureen vaikutukseen ei-valkoiisiin potilaisiin on monia. Niiden joukossa genetiikalla – mahdollisesti D-vitamiinin vaikutuksella aineenvaihduntaan – on ehkä pieni merkitys, mutta sosiaaliset tekijät ovat monilukuisempia ja merkittävämpiä. Se voidaan kuitenkin sanoa varmasti, ettei tämä sairaus osoita perinteisiä rotuluokkia biologisesti oikeiksi. Ylipäänsä mikään sairaus ei osoita, kuten tässä kirjassa monta kertaa todetaan. Koko kuva on edelleen hämärän peitossa, ja tämä tuhoisa pandemia ymmärretään vasta vuosien kuluttua. Yksinkertaistetuilla, rodullistetuilla selityksillä ei ole paljon arvoa. Charles Darwin kirjoitti 150 vuotta sitten, että tietämättömyys luo useammin itseluottamusta kuin tieto, ja tämä pitää edelleen paikkansa. Koronaviruksen suhteettoman suuren vaikutuksen täydellinen selittäminen voidaan tiivistää kolmeen sanaan, jotka ovat tutkijalle tärkeimmät: me emme tiedä.

Adam Rutherford
Syyskuu 2020

JOHDANTO

Tämä kirja on ase. Sen tarkoituksena on antaa tieteelliset työvälineet, joita tarvitaan rotua, geenejä ja esivanhempia koskevia kysymyksiä käsiteltäessä. Ne auttavat erottamaan tosi-seikat myyteistä pyrittäessä ymmärtämään, missä olemme samankaltaisia ja missä erilaisia.

Tarina alkaa Afrikasta. Ihmislajin – *Homo sapiensin* – ensimmäiset tunnetut jäsenet kehittyivät nykyisen Marokon alueella noin 300 000 vuotta sitten, joskin useimmat vanhat jäänteet ovat peräisin Afrikan itäosista. Ihminen oli ilmeisesti alkujaan yleisafrikkalainen laji, eri puolilla tuota valtavaa mannerta eläneiden vaihtelevien populaatioiden sekoitus. Joidenkin varhaisten ihmisten tiedetään muuttaneen Aasiaan ja Eurooppaan neljännesmiljoona vuotta sitten, mutta heidän oleskelunsa Afrikan ulkopuolella jäi tilapäiseksi eikä heillä todennäköisesti ole nykyisin elävä jälkeläisiä. Noin 70 000 vuotta sitten toinen ihmisryhmä kulkeutui pois Afrikasta ja pani alulle koko planeetalle leviämisen. Suuri osa ihmisen globaalista menestyksestä johtuu paikallisista sopeumista, joita evoluutio on parannellut ekologisesti monimuotoisen

Tietokirja ihmislajin monimuotoisuudesta antaa aseita rasistisia maailmanselityksiä vastaan.

Ihmisrotuja luonnehtivat stereotyyppit ja myytit ovat voimissaan. Niitä eivät käytä ainoastaan rasistit: myös monet hyvää tarkoittavat ihmiset sortuvat piilorasistisiin näkemyksiin. Usein esimerkiksi kuulee puhuttavan, kuinka afrikkalais-taustaiset urheilijat ovat ylivertaisia eurooppalaisiin verrattuna, tai kuinka juutalaiset ovat muita älykkäämpiä.

Tällaisia ajatuksia vastaan paras ase on tiede. Sen avulla näemme, millaisia ihmiset todella ovat, emmekä millaisina haluamme heidät nähdä.

Geenitutkija Adam Rutherford on usein ollut rasististen kommenttien kohteena intialaisten sukujuuriensa vuoksi. Tässä kirjassa hän kertoo, mitä DNA voi ja mitä se ei voi kertoa erilaisista ihmispopulaatioista, joita myös roduiksi kutsutaan.

9 789523 761322

ISBN 978-952-376-132-2

kl 56.4

www.bazarkustannus.fi